

Bir İmparatorluk Bâkiyesi Sakarya

– M.Nihat Malkoç · 08 Mayıs 2023

M. NİHAT MALKOÇ

“Rabbim isterse, sular büklüm büklüm burulur,
Sırtına Sakarya'nın, Türk tarihi vurulur.
Eyvah, eyvah, Sakaryam, sana mı düştü bu yük?
Bu dâva hor, bu dâva öksüz, bu dâva büyük!...”

(Sakarya Türküsü-Necip Fazıl KISAKÜREK)

Şehrin derinliği kentin sığılığı...

İnsanoğlunun dünyaya ilk adımını attığı; çocukluğunu, gençliğini ve yaşlılığını geçirdiği; hüznünü, umutlarını, heveslerini, acılarını ve keşmekeşliklerini kattığı müstesna mekânlardır şehirler... Orada yaşayanlar söz konusu mekâna güçlü bir aidiyet duygusuyla bağlanıp öylece hayat sürerlerse şehrin temel değer ve dinamikleri, şahsın karakterinin gelişmesinde öncü rol oynar.

Son yıllarda kadim kültürüyle birlikte “şehir” kelimesini de medeniyet lügatlerinden atma uğraşı içindeyiz. Onun yerine ikame etmeye çalıştığımız, derinliği ve şiirselliği olmayan, Soğdca kökenli “hisar, kale” anlamındaki “kent” kelimesi, şehrin içimizi ısıtan sıcaklığını ve mütebessim çehresini yansıtmıyor; yavan kalıyor. İskender Pala'nın dediği gibi “Son zamanlarda sık kullanılmaya başlayan kent sözcüğü şehir kelimesini tam olarak karşılamaktan uzaktır. Şehrin kişilikler ve kimlikler üzerindeki etkisi, şehir adında biriktirilmiş bir iltifat gibidir ve söz gelimi şehir, kimliklerimizi muhafazakâr ölçülerde belirleyen bir mekan iken, kent sözcüğüyle kendimizi biraz daha nevezuhur hissediveririz. Şehir denildiğinde zihnimizde bir kuşatıcılık ve insicam, kent dediğimizde ise duyarsızlık ve tekilleşme çağrışımı belirir. Bunlardan birincisinin ifade ettiği ruh ile ikincisindeki kimliksizlik çatışma halinde gibidir. Yalnızca kelime olarak düşünüldüğünde bile birincisi toparlayıcı, ikincisi dışarıklıdır. İlkinde toplumsallık, ikincisinde bireysellik ön planda görülür. Birincisinin medîne (medeniyet), ikincisinin ise city(modernite) ile izahı daha kolaydır.”

Eski ismiyle şehirler, uydurulmuş adıyla kentler kozmopolitleştikçe oradaki bize ait kadim değerler yok olup gidiyor. Şehirlerimizin ruhu çalınıyor; içi boşaltılıyor. İşte ruhu çalınan ve içi boşaltılan şehirlerimizden birisi de Sakarya'dır. Bu yazımızda Sakarya'nın ruhuna ayna tutacağız.

Sakarya, Anadolu'nun saf çocuğu...

Türkiye'nin kavşak şehirlerindedir Sakarya. Doğunun en batısı, batının en doğusudur. Adapazarı Ovası'na kurulan Sakarya'nın tarihi geçmişi ta milattan önce 378'e kadar indirilebilir. Daha sonra sırasıyla Selçukluların ve Osmanlıların egemenliği altına girmiştir bu güzel yerleşim yeri. Şehir 1324

senesinde Orhan Gazi tarafından fethedilmiştir. Bundan sonra şehre Türk-İslâm mührü vurulmuştur. Ankara ile İstanbul arasında kilit bir noktada yer alan Sakarya, adını hemen yanı başında bulunan ve Karadeniz'e dökülen, ülkemizin üçüncü uzun akarsuyu olan Sakarya Nehri'nden almaktadır. Bu şehre halk arasında Adapazarı da denir. Oysa Adapazarı, merkez ilçenin adıdır. Adapazarı ismi ise Sakarya'nın merkezinde kurulan bir pazardan gelmektedir.

Merkez ilçe Adapazarı'yla birlikte on üç ilçesi vardır tarihî İpek Yolu üzerinde yer alan Sakarya'nın. İlk olarak Bitinyalıların ve Bizanslıların yaşadığı Sakarya, her mevsim güzeldir. Marmara Bölgesinin doğal zenginlikler bakımından en şanslı şehridir burası. Sakarya Irmağı üzerinde kurulan 429 metre uzunluğundaki sekiz kemerli tarihî Sakarya Köprüsü(Beşköprü), Bizans İmparatoru Justinianos tarafından yaptırılmıştır. Rahime Sultan Camii, Sapanca Rüstempaşa Camii, Hasan Fehmi Paşa Camii, Şeyh Müslühiddin Camii, Yunus Paşa Camii şehrin günde beş vakit maneviyat teneffüs eden yapılarıdır. İkinci Beyazıt Köprüsü, Paşalar Kalesi, Seyifler Kalesi, Harmantepe Kalesi görülmeye değer diğer tarihî yapılarıdır. Şehirde Sakarya Müzesi, Deprem Müzesi ve Kuvayı Milliye Müzesi mâziyle istikbal arasında acı tatlı nostalji köprüleri kurmaktadır.

Sakarya, mâziyle hâlin terkididir. Sakarya şehrinin manevî hayatının aynası olan Orhan Camii, Tozlu Camii, Ağa Camii bugün de dimdik ayakta. Esnaf kültürünün yaşatılmaya çalışıldığı Uzun Çarşı, Bakırcılar Çarşısı, Kapalıçarşı, Kömür Pazarı, Pirinç Pazarı, Soğan Pazarı gibi çarşı ve pazarlar dünden derin izler taşımakta, mâziye tutkun insanların uğrak yeri olmaktadır.

Sakarya sürekli gelişen bir şehirdir. Kurtuluş Savaşı yıllarında tahta araba üretilen Sakarya'da artık modern otomobil fabrikaları göz kamaştırmaktadır. Makine ve otomotiv yan sanayii, önde gelen sektörlerdir. Ulusal ve uluslararası firmalar burada ciddi yatırımlar yapmıştır. Arifiye, Hendek ve Söğütli Organize Sanayi Bölgeleri gözde üretim ve istihdam alanlarıdır.

İnsanı kendine hayran bırakan tabii güzelliklere sahip olan Sakarya'da yaylalar bir başka güzeldir. Sakarya yaylaları, Karadeniz yaylalarıyla boy ölçüşebilecek kadar güzeldir. Bu bahiste İnönü Yaylası, Sapanca Çiğdem Yaylası ve Karagöl Yaylasını özellikle zikretmek gerekir. Kırkpınar, İstanbuldere, Maşukiye ve Derbent, tertemiz havası ve doğal güzellikleriyle adından söz ettirir.

Sakarya, 17 farklı dilin konuşulduğu küçük Osmanlı'dır.

Son dönem Osmanlı şehirlerinden biri olan Sakarya'nın nüfus yoğunluğunu, Osmanlı'nın hâkim olduğu coğrafyalardan gelen göçmenler oluşturur. Adapazarı; "Boşnak, Gürcü, Çerkez, Arnavut, Laz" gibi farklı ırklardan birçok insanın bir araya gelerek oluşturduğu bir huzur ve sükûn beldesidir. Bu hususta "Adapazarı, Kafkasya'dan, Balkanlar'dan hatta Afrika'dan gelen göçlerle oluşmuş bir şehir." diyen ve şehre dair ne varsa kayda geçiren Fahri Tuna hiç de haksız değil. Bu özelliğinden dolayı bu şehre "Küçük Osmanlı" yakıştırması yapılıyor. Sakarya'nın ruh tomografisini çeken Fahri Tuna, bu mevzuda da "Adapazarı, 17 ayrı dilin konuşulduğu, farklı milletlerin seccade üzerindeki nakışlar gibi ahenkle yana durduğu, besleyen, barındıran, asla ötekileştirmeyen bir küçük Osmanlı'dır. Hırsızlığın olmadığı, camilerin dolup taşıdığı, hoşgörülü insanı, verimli ovası, bereketli çarşılarıyla, güvenli ve huzurlu bir şehir" diyor. Kendisine hak vermemek mümkün değil.

Depremın acıları şehirden silinse de zihinlerden silinmiyor.

Adapazarı, hep yıkılan ve yeniden kurulan bir şehir olsa da, geçmişten izler taşır. Bu şehir depremlerden çok çekmiştir. Şehir 17 Ağustos 1999'da yaşadığı depremde büyük maddi ve manevî kayıplara uğramıştır. Anne ve babalar evlatlarını, çocuklar da anne ve babalarını kara toprağa değil, acılı yüreklerine gömmüştür. Bu deprem başta Sakarya ve Gölcük olmak üzere bütün Türkiye'yi tarifsiz kederlere boğmuştur. Maddi kayıplar el ele verilerek kısa zamanda telâfi edilmiştir. Fakat gönül hisarlarında açılan manevî gedikleri hiçbir şey dolduramamıştır. Ateş düştüğü yeri yakıp kavurmuştur. Bu büyük yara, kabuk bağlamış gibi görünse de aslında hâlâ içten içe sızlamaktadır.

Şairin ve şiirin duygu sığınağı: Sapanca Gölü....

Oldum olası suyun yanı başında ve suya dost şehirleri severim. Su, etrafındaki şehre duygu ve şiirsellik katar. İstanbul'un ortasında bir deniz gibi duran, Asya'yla Avrupa'yı birbirinden ayıran "Boğaziçi"ni çıkarın; İstanbul adeta çırılçıplak kalır. Bunu bütün sahil şehirleri için de söyleyebiliriz. Antalya, Muğla, İzmir ve Trabzon deniziyle vardır; deniziyle güzeldir. Van şehri Van, Isparta Eğirdir, Konya Tuz ve Beyşehir, Elazığ Hazar, Bandırma Manyas, Burdur Burdur, Bursa İznik gölleriyle güzel ve özeldir. Sapanca'yı gözde bir yaşam beldesi yapan da tartışmasız Sapanca Gölü'dür. Sapanca, kıymetini hakkıyla ve layıkıyla bilemediğimiz cennet köşelerimizden biridir. Tabir caizse bir yeryüzü cennetidir. Doğu Marmara'nın huzur beldesidir. Bulunmaz bir mekândır.

İzmit Körfezi'nin doğusunda yer alan Sapanca, Rabbimizin bizlere emsalsiz bir armağanıdır. Burası Doğu Roma İmparatorluğu döneminde "Sofhan" veya "Sofhange" diye adlandırılmıştır. Anadolu Selçukluları buraya yerleşince söz konusu yerleşim yerine Ayanköy adını vermişlerdir.

Doğal bir akvaryumu andıran Sapanca Gölü'nde yirminin üzerinde balık çeşidi yaşamaktadır. Balıklar göl kıyıları boyunca uzanan sazlıklarda kendilerine üreme imkânı bulmaktadır. Bu göl, dünyanın içilebilir dört su kaynağından biridir. Sapanca, Marmara Bölgesi ve Adapazarı için hayati öneme sahip içme suyu kaynağıdır. Bu gölü kirletmek, ahmağın bindiği dalı kesmesinden farksızdır.

Bir zamanlar eriği, kirazı ve elması meşhurdu güzel Sapanca'nın. Buradaki yerleşimin çok eskilere, milattan önceki yıllara dayandığı bilinmektedir. Her geçen gün su seviyesi düşen Sapanca Gölü'nü becerip de koruyamadık. Etrafındaki ormanlık alanları yapılaşmaya kurban ettik. Yüzümüz kızarmadan, vicdanlarımız sızlamadan atık sularımızı bölgenin hayat kaynağı olan göle akıttık.

Bugüne kadar Bahattin Karakoç, Yavuz Bülent Bakiler, Erdem Bayazıt, İlhan Berk, Ataol Behramoğlu, Haydar Ergülen, Refik Durbaş, Cahit Koytak, Nurullah Genç, Sedat Umran, Talat Sait Halman gibi ülke genelinde ismi duyulmuş şairlerin iştirak ettiği Uluslararası Sapanca Şiir Akşamları, uzun yıllardan beri sürdürülen kültürel bir etkinliktir. Şairler burada bir araya gelip kaynaşmaktadır. O güzel Sapanca Gölü şairlerin canlı şiir dinletilerine emsalsiz bir fon olmaktadır.

Suyu mavi, bahtı açık, sadece adı kara şehir: Karasu...

Karadeniz'in nazlı kızı Karasu, masmavi suların kıyısında yer alan bir huzur diyarıdır. Maviyle yeşilin sarmaş dolaş olduğu bir güzellik abidesidir. Şehrin bilinen tarihi Etiler ve Frigyalılara kadar uzanır. Batı Karadeniz'in bitim, Marmara Bölgesinin başlangıç noktasında bulunan Karasu, fındığın Karadeniz dışındaki başkentidir. Karadeniz kıyısında altmış kilometrelik bir kıyı şeridinde sahiptir. Şehrin geniş bir kumsala sahip olan plajı yirmi kilometre uzunluğundadır. Yazın şehrin nüfusu 10'a katlanarak 250 bini bulmaktadır. Karasu'da Sakarya Nehri'nin Karadeniz'e döküldüğü noktada yer alan Yeni Mahalle görülmeye değerdir. Burada Balıkçı Lokantaları çoktur. Nesli tükenmekte olan su menekşesi ve gül soğanı gibi bitkilere ev sahipliği yapan Acarlar Longozu dünyanın en önemli subasar ormanlarından. Burası kuş ve bitki türlerinin çeşitliliğiyle dikkat çekmektedir. Öte yandan Maden Deresi'nde yeşilin kırk tonunu görmek mümkündür. Buradaki şelâle, yontma taşlar, mağaralar ve tarihî kalıntılar mutlaka görülmelidir. Karadeniz kıyısında küçük bir lagün olan Küçükboğaz Gölü piknikçilerin uğrak noktasıdır; stres boşaltma istasyonudur.

Her yıl düzenlenen "Karasu Kültür, Turizm ve Fındık Festivali" bu şirin şehrin tanıtımında öncü rol oynamaktadır. Düşmanı bu güzel kıyı şehrine sokmayan Kurtuluş Savaşı kahramanlarından İpsiz Recep'in anıt mezarı da Karasu'dadır. Karasu'da demir yolu ağı bulunmaktadır. Yakın zamanda yapımına başlanan modern Karasu Limanı şehrin ticarî nabzının attığı yer olmaya namzettir.

Termal turizminin payitahtı: Akyazı Kuzuluk Kaplıcaları...

Türkiye, termal kaynakları bakımından dünyanın sayılı ülkeleri arasındadır. Termal turizmi denince akla gelen yerlerden birisi de Akyazı'dır. Akyazı'daki Kuzuluk Kaplıcaları yılın dört mevsiminde ziyaretçilerine sağlıklı bir hayat sunmaktadır. İhlas Kuzuluk Kaplıca Evleri ülkemizin ve Sakarya'nın yüz akıdır. Türkiye'nin ve dünyanın dört bir yanından buraya gelen insanlar, senenin 12 ayında da burada sağlıklı ve huzurlu bir tatil geçirebilmektedir. Tatil, dinlenme ve sağlık gayesiyle buraya gelenler, büyük şehirlerin vücutta ve zihinlerde biriktirdiği toksinleri atmaktadır.

Tarihin dönüm noktası: Sakarya Meydan Muharebesi

Sakarya salt bir şehirden öte, bir tarihtir. Sakarya deyince Türklerin kaderini tayin eden, neticesi itibariyle kederleri sevince dönüştüren Sakarya Meydan Savaşı gelir akıllara. Melhame-i Kübra(çok büyük ve kanlı savaş) adıyla da anılan Sakarya Meydan Savaşı, Türk tarihinin dönüm noktalarından biridir. "Yunanlılarla yapılan en uzun meydan savaşı" olarak tarihe geçen bu muharebe, Kurtuluş Savaşı'nın dönüm noktalarındandır. Sakarya Irmağı'nın doğusunda yapıldığı için bu isimle anılan bu mühim savaşın komutanı Gazi Mustafa Kemal "Hatt-ı müdafaa yoktur; sath-ı müdafaa vardır. O sath bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaş kanyla sulanmadıkça vatan terk olunamaz." emrini vererek muharebeyi daha geniş bir alana yaymıştır.

Bu kanlı muharebe yıllarının canlı şahitlerinden İsmail Habip Sevük, bu savaşın önemini "13 Eylül 1683 günü Viyana'da başlayan çekilme, 238 sene sonra Sakarya'da durdurulmuştur." ifadesiyle

vurgulamıştır. Sakarya Meydan Muharebesi neticesinde Türk ordusunun kaybı büyük olmuştur. Bu savaşta 5713 şehit vermişiz. 18.480 askerimiz de yaralanmıştır. 828 esir ve 14.268 kayıpla birlikte ordumuzun toplam zayıtı 39.289'dur. Yunan ordusunun zayıtı ise; 3758 ölü, 18.955 yaralı, 354 kayıp olmak üzere toplam 23.072'dir. Tarihimizin dönüm noktalarından biri olan bu zaferden sonra Atatürk, TBMM'ce Mareşal rütbesine terfi ettirildi, Gazi unvanıyla ödüllendirildi.

Sakarya'nın tarih kokan güzide ilçesi: Taraklı

Şehirlerde yaşam kalitesi her geçen gün düşmektedir. Bu yüzden insanlar huzur ve sükûn bulmak için alternatif yaşam alanları keşfetmenin gayreti içerisinde. Aslında fazla ara(ştı)rmaya gerek yok. Sakarya'nın tarih kokan Taraklı ilçesi sizi tabiatın içinde tabii bir yaşama davet ediyor. Stresten uzakta, tabiatla baş başa demli çayınızı yudumlamak istiyorsanız Taraklı'ya gitmelisiniz. Burada her şey doğadan ve alabildiğine doğal... Taraklı'nın toprağından sağlık ve bereket fışkırıyor. Dünyanın en kaliteli termal su kaynakları burada... Zira Taraklı topraklarının gizli hazinesidir su...

Kuruluşu ta milattan evvelki kadim yıllara dayanan Taraklı, birçok millete ve farklı kültüre ev sahipliğı yaptıktan sonra Osmanlı'nın şefkatli kollarında ebedî huzuru bulmuştur. Bu sakin beldede Yavuz Sultan Selim tarafından yaptırılan Yunus Paşa Camii beş yüzyıldan beri zamana adeta meydan okumaktadır. İlçenin Yusuf Bey Mahallesinde bulunan ve şehrin simgesi olan yedi asırlık koca çınar, görülmeye değerdir. Taraklı'nın Arnavut kaldırımli daracık sokakları, tarihî hanı, cumbalı ahşap evleri, hisarı ve su değirmeni bizi özlenen mâzinin şefkat iklimine götürmektedir.

Emsalsiz lezzetlerin resm-i geçidi: Bir imparatorluk mutfağı

Gürcü, Laz, Çerkez, Abhaz, Boşnak, Arnavut, Makedon, Pomak ve Türkmen kökenli insanların bir araya gelmesiyle oluşan Sakarya'nın mutfağı, tabir caizse, bir imparatorluk mutfağıdır. Lezzetlerin resm-i geçit yaptığı bu zengin mutfakta üç kıtanın emsalsiz lezzetlerini bulabilirsiniz. "İslama köfte, boza, Boşnak böreğı, Arnavut ciğeri, kaçamak, lutuka, gurnik, kaymakçına, Pomak pastırması, damat paçası, ciğer sarma, preşa, prazenika" gibi lezzetler Rumeli mutfağının Sakarya'daki tatlı esintileridir. "Dartılı-tereyağı keşkeğı, kabak tatlısı, gözleme, cizleme, bazlaması, incir uyutması, üresi, sütlü üzümü, uhut tatlısı; Türkmenlerin Sakarya mutfağına hediyesidir.